

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

## ศากยบุตรปฏิบัติอย่างไร

เพราะใจนี้เป็นตัวเหตุที่จะบำเพ็ญความดีแก่ตัวเองและส่วนรวมมาน้อย ตามแต่อำนาจของความดีความชั่วที่มีอยู่ในจิตแต่ละดวง ๆ นี้เป็นของสำคัญมาก เพราะฉะนั้นคำสอนจึงไม่ปราศจากโลกที่เต็มไปด้วยความร้อนนี้ ให้เป็นเหมือนน้ำดับไฟ หากไม่มีศาสนาเลยแล้วก็เหมือนกับไฟไหม้บ้านไหม้เรือน ไหม้ประเทศเขตแดน ไม่มีน้ำสำหรับดับไฟนั่นเอง ก็มีแต่ความฉิบหายปนปีโดยถ่ายเดียว หาสิ่งใดที่จะมีขึ้นดีไม่มีเลย ถ้ามีน้ำดับบ้าง จุดไหนที่น้ำดับไปถึง น้ำสามารถดับไฟได้เพราะน้ำมีจำนวนมาก ที่นั้นก็ปลอดภัยไป ก็ยังเหลือสิ่งที่เป็นสาระพอที่จะใช้เป็นประโยชน์ต่อไปได้ ถ้าสถานที่ใดไม่มีน้ำดับไฟเลย ปล่อยให้ไหม้เต็มที่เต็มฐานเต็มกำลังของมันจนกระทั่งหมดเชื้อแล้วดับไปเองนั้น สถานที่เช่นนั้นก็ไม่มีสิ่งใดเหลือ

จิตใจของโลกก็เหมือนกัน ศาสนธรรมเป็นเหมือนกับน้ำดับไฟ คือ ไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ ไฟโลภะ อย่างนี้ให้ดับ หรืออย่างน้อยก็พอเบาบาง เหมือนกับโรคที่มียาแก้ก็พอทำเนา ผู้เป็นก็มีผู้ตายก็มี ที่สุดวิสัยของหยุกของยาของหมอก็ตายไป ที่อยู่ในวิสัยของหมอของยากี่ผ่านพ้นความตายไปได้ โรคภัยก็หาย

นี่จิตใจดวงใดที่อยู่ในวิสัยของธรรมที่จะซึมซาบเข้าถึง จิตใจดวงนั้นก็พอน้ำดับไฟ ถ้าจิตใจโหดร้ายทารุณเสียจริง ๆ มีตนาสาโหดทั้งกลางวันกลางคืนยืนเดินนั่งนอน มีแต่ความมืดต่อเต็มหัวใจ ไม่คิดถึงบุญถึงบาป ไม่คิดถึงนรกสวรรค์ ไม่คิดถึงความผิดความถูกประการใด นอกเหนือไปจากความต้องการของตนที่จะทำให้เป็นเช่นนั้น ที่ต้องการอย่างนั้น ซึ่งไม่คำนึงถึงสิ่งที่กล่าวมานี้เลย นั้นแหละเป็นจิตที่ร้อนมากที่สุด จะทำให้ได้อย่างใจสมใจเจ้าของขนาดใดก็เถอะ เพราะใจนั้นเต็มไปด้วยไฟด้วยเชื้อไฟ บรรจุอยู่จนหาที่น้ำแทรกเข้าไปไม่ได้แล้ว ใจดวงนั้นจะต้องร้อนมาก

ความโลภต้องเกิดขึ้นมาก ทำตามความโลภมาก ทำตามราคะตัณหามาก ไม่มีความลดหย่อนผ่อนผัน ไม่มีการแก้ไขหรือต้านทานกันบ้างเลย ทำตามความลุ่มหลงของตน ไม่ได้คิดสำนึกในจิตใจเลยว่านี่ถูกหรือผิด ปล่อยให้ไปตามยถากรรม คือตามอำนาจแห่งกิเลสตัณหา อาสวะมันลุ่มมันลากไป จิตดวงนั้นเป็นจิตที่ร้อนมากที่สุด แม้จะอยู่ในแดนมนุษย์ก็ตาม อยู่ในสถานที่ใดก็ตาม จะอยู่ในหอปราสาทราชมณเฑียรที่สมมุติหรือเสกสรรปั้นยกกันไว้ เป็นสิ่งที่มี

คุณค่าสง่าผ่าเผย เป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงเกียรติก็ตาม ก็มีแต่ชื่อว่าเกียรติ ๆ เท่านั้น แต่ไฟจะเผาจนจิตใจดวงนั้นอยู่ตลอดเวลาหาที่ปลงที่วางไม่ได้ เพราะไม่มีน้ำดับไฟคือธรรมะ

เพราะฉะนั้น ธรรมะจึงเป็นธรรมชาติที่จำเป็นมากต่อบรรดาสัตว์ เช่นเดียวกับน้ำมีความจำเป็นต่อการดับไฟ หากว่าศาสนาได้ปราศจากโลกไปเมื่อไร กาลใดก็ตามโลกใดก็ตามไม่มีศาสนาเป็นเครื่องเยียวรักษาหรือเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกัน เพราะการปฏิบัติของตนบ้างแล้ว ไม่มีโลกใดที่จะร้อนยิ่งกว่าโลกไม่มีศาสนา มีแต่หัวใจที่เต็มไปด้วยพินด้วยไฟคือกิเลสประเภทต่าง ๆ รุมล้อมอยู่หมด จะหาความสุขไม่ได้เลย นี่ละนักปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น จึงทรงสอนธรรมะหยั่งเข้าที่จิตของสัตว์โลกเป็นอันดับหนึ่ง ไม่มีอันใดเป็นอันดับหนึ่งนอกจากธรรมเพื่อจิตใจโดยถ่ายเดียวเท่านั้น

กายวาจาเป็นเครื่องมือ กายวาจาเป็นหุ่น คือจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว คอยรับใช้เป็นเครื่องมือของใจเท่านั้น ใจจึงเป็นของจำเป็นดังที่ท่านกล่าวไว้ในธรรมบทว่า มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นประธาน มีใจประเสริฐสำเร็จแล้วด้วยใจ แล้วท่านก็แยกออกไปสองอย่าง มนสา เจ ปทฺฐฐฺเณ,ภาสติ วา กโรติ วา, นี่อันหนึ่ง แล้วอันหนึ่งก็แยก ตโต นึ ทฺกฺขมฺเนวติ,จกฺกึ ว วหโต ปทึ แต่แปลเอาความก็ว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ใจเป็นธรรมชาติที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับธรรมทั้งหลาย ถ้าใจมีธรรมแล้วจะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ย่อมมีแต่ความเป็นสิริมงคล เป็นความดีทั้งนั้น แต่ถ้าใจได้เสียเสียอย่างเดียว จะพูดจะทำอะไรก็ตามแต่ความทุกข์ความรุ่มร้อน เหมือนกับรอยเกวียนติดตามรอยโคฉะนั้น คือรอยโคผู้เทียมแอก เรื่องทุกข์คือสิ่งที่เป็นผลย่อมติดตามผู้ทำชั่วอยู่เสมอ สุขที่เป็นผลก็ย่อมติดตามผู้ทำดี คนที่มีความดีมีธรรมภายในใจจึงเหมือนกับผู้มียารักษาโรคติดตัวไปด้วย ไปที่ไหนหนังกก็เป็นเบา

ธรรมะจึงไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยที่จะเห็นว่าจะไม่สำคัญ โดยเห็นว่าศาสนาอยู่ตามคัมภีร์ไบเบิลบ้าง ศาสนาอยู่ตามวัดตามวาบ้าง ศาสนาอยู่ตามพระตามเณร หรือศาสนาอยู่กับพระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกอรหันต์ท่านบ้าง ธรรมอยู่กับพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์บ้าง เหล่านี้เป็นความเข้าใจผิด น้ำนั้นเป็นของกลางใครนำไปใช้ประโยชน์ในทางใดก็ได้ จะนำมาดับไฟก็ได้ ธรรมเป็นสมบัติกลางสำหรับโลก ผู้ใดมีความต้องการความร่มเย็น ความถูกต้องดีงามในความ เป็นอยู่ตลอดเวลาประพฤติน้ำที่การงาน อาศัยธรรมเป็นแนวทางเดิน อาศัยธรรมเป็นเข็มทิศทางเดิน ผู้นั้นย่อมไม่ค่อยจะผิดพลาด

ปัญญาออกมาจากไหนถ้าไม่ออกมาจากมรรค ๘ สติความระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมอในอาการเคลื่อนไหวของใจ ของกายวาจา นี่ก็คือมรรค สัมมาสติว่าอย่างไรเล่า กิริยาอาการแห่ง

การพูดการทำที่เป็นไปด้วยความราบรื่นดีงาม ก็เรียกว่าสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ ออกจากมรรคออกจากธรรม ธรรมของพระพุทธเจ้าจึงไม่มีที่ตรงไหนพอที่จะตำหนิติเตียน

คนจะดีคนจะเลวไม่ได้ดีไม่ได้เลวเพราะความเกิดเป็นชาติมนุษย์ขึ้นมาเพียงเท่านั้น จะเป็นชาติชั้นวรรณะใดก็ตามยังไม่จัดว่าเป็นคนวิเศษวิโส คนเลว คนร้ายต่าง ๆ ได้ จะต้องอาศัยความเคลื่อนไหวของผู้นั้น เคลื่อนไหวทางใจ เคลื่อนไหวทางกายทางวาจา ไปทางถูกหรือทางผิด จึงจะเรียกว่าผู้นั้นดีผู้นั้นชั่วได้ตามส่วนแห่งการกระทำดีและชั่วหนักเบาเล็กน้อยอย่างไร เพียงเกิดมาเป็นมนุษย์จะว่าดีเลยก็เดียวไม่ได้ ดีก็เพียงแต่ว่าได้รับผลของกรรมเก่าที่เกิดมาเป็นมนุษย์นี้ ปุพฺพเพตฺตปุณฺญตา ได้เคยสร้างสมอบรมคุณงามความดีไว้ สมควรมาเป็นมนุษย์ได้แล้วก็มาเกิดเป็นมนุษย์ นี่เป็นของดีซึ่งเป็นผลของอดีต ส่วนอนาคตที่จะดีต่อไปหรือหลักปัจจุบันซึ่งเอาตัวของเราเป็นประกัน ที่จะดีอยู่ในปัจจุบันก็ต้องอาศัยการประพฤติปฏิบัติ การศึกษาอบรมแนวทางที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งไม่นอกเหนือไปจากธรรมนี้เลย

ธรรมของพระพุทธเจ้าทำให้เป็นคนดี ดีไปโดยลำดับเป็นขั้นเป็นตอน จนกระทั่งดีถึงขั้นดีเลิศไม่มีที่ตำหนิ ว่าธรรมไม่สามารถจะทำคนให้ดีไม่ได้ นอกจากคนไม่สามารถจะนำธรรมมาปฏิบัติต่อตนให้ดีได้สมธรรมเป็นของวิเศษเท่านั้น คนจึงจะไม่ดี ดังศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันนี้ ก็คือสมณโคดมของเรา พระองค์ทรงประกาศธรรมหรือขนสัตว์ให้พ้นจากโสมสงสารนี้เป็นมนุษย์ชั้นเยี่ยมมาเท่าไรแล้ว คืออรหัตบุคคล มีพระสงฆ์สาวกเป็นต้น รองลงมาก็อนาคา รองลงมาก็สภิกาคา รองลงมาก็พระโสดาบัน รองลงมาก็ภิกษุสงฆ์ ล้วนแล้วแต่ได้รับการชำระสะสางหรือดัดแปลงแก้ไขตนเองด้วยธรรมะของพระพุทธเจ้า ตามชั้นภูมิแห่งกำลังความสามารถของตนทั้งนั้น นี้เรียกว่าคนดีได้เพราะธรรม

ไม่มีธรรมเครื่องประพฤติดคนจะดีเอาเฉย ๆ เป็นไปไม่ได้ ที่นี่ย่นเข้ามาหานักบวช เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติของพวกเรา เรามาบวชทรงผ้ากาสาวพัสตร์ นุ่งเหลืองห่มเหลืองสีแก่นขนุน สีกรักตามที่ท่านทรงดำเนินมา คือพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย ซึ่งมีสีกรักสีแก่นขนุน กาสาว แปลว่าสีน้ำย้อมฝาด ไม่เป็นสีเหลืองจริง ๆ ดังที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้ เป็นสีที่โลกเขาไม่ต้องการ แต่เหมาะสมกับความเปื้อนสมณะอย่างยิ่ง แล้วเรามาบวชนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ที่เรียกว่าเป็นฝ้ายย้อมฝาดนี้ก็ตาม แต่กิเลสไม่ได้บวชกับเรา กิเลสอยู่ภายในใจ นี้เราจะทำให้เราดีได้ ยังไงถ้าไม่แก้กิเลสตัวชั่ว ตัวเลวทรมานต่ำช้า ตัวเป็นข้าศึกต่อธรรมอยู่ภายในใจออกโดยลำดับ

ไม่ว่ากิเลสประเภทใดต้องเป็นข้าศึกต่อธรรมทั้งนั้น เพราะฉะนั้นการที่จะแก้ไขกิเลสประเภทใด ๆ ก็ตาม ตั้งแต่ประเภทหยาบขึ้นไปถึงประเภทกลาง ละเอียด ละเอียดสุด จึงต้องทำการต่อสู้กันอย่างหนักหน่วงถ่วงจิตใจของเราไม่ใช่น้อย บางครั้งถึงกับเอาตายเข้าว่ากันเลย

กิเลสไม่ตายเราก็ตาย เราไม่ตายขอให้กิเลสตาย อย่างน้อยให้กิเลสพ่ายจากเราไป พ่ายแล้วก็แพ้ ตายฉิบหายไม่มีเหลือ นี่เพื่อทำความดีแก้ตน เพื่อความเป็นพระดีนำภูมิใจแก้ตน จากนั้นก็น่านกราบไหว้บูชาของโลกทั่วไป

กิเลสนับตั้งแต่วันบวชมา กิเลสไม่ได้บวช บวชแต่เรา คำว่าบวชแปลว่าเว้นในกิจที่ควรเว้น ปฏิบัติในสิ่งที่ควรปฏิบัติดำเนิน เราเป็นนักบวชจึงต้องอาศัยหลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องดำเนิน เพราะเป็นสิ่งที่ควรดำเนินสำหรับนักบวชเรา เฉพาะอย่างยิ่งพระวินัย ที่นี้เมื่อดำเนินตามหลักธรรมหลักวินัย หลักวินัยนี้เป็นกฎเพื่อปราบกิเลสประเภทหยาบ ๆ ซึ่งจะแสดงออกมาอย่างผาดโผนให้โลกเห็นได้อย่างชัดเจน ให้อยู่ในกรอบแห่งพระวินัย ซึ่งเป็นกฎข้อบังคับสำหรับปราบกิเลสประเภทหยาบทางกายวาจา มีใจเป็นผู้เกี่ยวข้องอยู่ด้วย ธรรมนั้นเป็นเครื่องปราบปรามกิเลสภายในจิตใจล้วน ๆ

การต่อสู้การปราบปรามกิเลสประเภทใดก็ตาม ต้องเหมือนกันกับเขาต่อสู้กัน สมมุติว่าเขาเล่นกีฬาชกมวยกันก็เอาขนาดถึงตายก็มีในบางครั้ง เพราะต่อยกันอย่างหมดกำลังทุกคน ผลที่เล็ดลอดออกมาจะแพ้หรือชนะค่อยปรากฏทีหลัง ในขณะที่ต่อสู้กันนั้นไม่ได้คำนึงถึงความแพ้ความชนะมากไปกว่าความเอาให้เต็มเหนี่ยว พอตายก็ตาย เรียกว่าสุดกำลังของทุกคนที่ต่อสู้กันเวลานั้น นี่เป็นข้อเทียบเคียงสำหรับผู้ปฏิบัติ

กิเลสเราถือเป็นข้าศึกประเภทหนึ่งแต่ละประเภท ๆ ธรรมะเป็นเครื่องมือ ทั้งเป็นกำลังใจ ธรรมะมีหลายแง่หลาย तरहหลายด้าน เป็นเครื่องมือเป็นเครื่องสนับสนุนเราก็มี เช่น ปัญญา สติ เป็นเครื่องมือฟาดฟันกับกิเลส ตามต่อนกิเลส ขุดคุ้ยกิเลส คุ้ยเขี่ยขุดค้นขึ้นมา อยู่ลึกอยู่ตื้นขนาดไหนขุดค้นขึ้นมาจนได้ด้วยอำนาจของสติ อำนาจของปัญญา ศรัทธาความเชื่อ เป็นเครื่องสนับสนุน เชื่อว่ายังไงกิเลสจะต้องอยู่ในเงื้อมมือของเราจนได้ วิริยะ หนุณเข้าไปเพียรเข้าไปไม่หยุดไม่ถอย นี่คือการทำให้เป็นคนดี ทำพระทำเณรของเราให้เป็นพระเณรที่ดี ทั้งทางพระวินัยทั้งทางธรรม ทางพระวินัยดี สวยงามทางกายทางวาจาที่แสดงออก ทางธรรมดีด้วยความสงบเยือกเย็น มีความสง่าผ่าเผยอยู่ภายในจิตใจ มีสติสังขมปัญญาเป็นเครื่องรักษาใจเสมอ

กิเลสตัวใดก็ตามยอมเป็นภัยต่อเราทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้เรื่องการปราบปรามกิเลส จึงไม่เว้นว่ากิเลสตัวใดจะควรปราบปรามเมื่อไร แต่ปราบปรามทุกขณะที่เราประกอบความพากเพียรหรือเรียกว่าที่ต่อสู้กัน ผลที่ปรากฏขึ้นมาจากการต่อสู้กับกิเลสแบบลูกศิษย์ตาคัด ก็ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่ต้นว่ากัลยาณชน ก็กัลยาณภิกษุนั่นเองเบื้องต้น ออกจากนั้นก็เป็นอริยะ พระโสดา พระสกิทา พระอนาคา เป็นลำดับ ๆ เพราะการแก้ไขหรือถอดถอนหรือปราบปรามกิเลสได้

เป็นชั้น ๆ ตามกำลังความสามารถของเรา ผลสุดท้ายก็ได้ชัยชนะอย่างเต็มภูมิ คืออรรถผล หรืออรรถบุคคล ธรรมที่กล่าวทั้งสี่ชั้นนี้ ห้ากับภักยานชน ไม่ได้นอกเหนือไปจากความพยายามของพวกเราซึ่งมีหลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องปราบปราม และเป็นเครื่องมือปราบปรามกิเลสภายในจิต

เรื่องกาลสถานที่นั้นไม่สำคัญยิ่งกว่าสถานที่ที่ตั้งอยู่แห่งอริยสังขันธ์สี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทุกข์มีอยู่ที่ตรงไหน มีอยู่ที่กายมีอยู่ที่ใจ สมุทัยมีอยู่ที่ไหน สมุทัยมีอยู่ที่ใจ ส่วนกายมีสาเหตุเป็นมาเพราะอาหารชนิดนั้นชนิดนี้ ผิดธาตุผิดขั้นแล้วเป็นเหตุให้เกิดความไม่สบายเป็นไข้ขึ้นมา ท่านไม่เรียกสมุทัยเพราะไม่ใช่เป็นเรื่องของกิเลส ท่านจึงไม่เรียกสมุทัย แต่สาเหตุที่ทำให้ธาตุชั้นธวักลวิการได้นั้นมีเหมือนกัน อย่างนี้ไม่ใช่เรื่องใหญ่โตยิ่งกว่าเรื่องของสมุทัย ซึ่งเป็นข้าศึกต่อจิตใจอย่างยิ่ง

ฉะนั้น ท่านจึงแสดงเรื่องของสมุทัยได้แก่อะไรให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาเป็นต้น ท่านกล่าวไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรว่า นนฺทึราคสทคตตฺตฺร ตตฺตรากินฺนุทินิ เสยฺยถิทํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา กามตัณหาก็คือความอยาก ความใคร่ในกาม ในสิ่งที่ตนรักตนชอบใจ กามคือความใคร่ เราชอบใจสิ่งไหนก็เป็นกิเลสตรงนั้น ภวตัณหา เราเคยทราบมาด้วยกันแล้วจึงไม่อยากจะอธิบายมากมายให้เสียเวลา ทั้งภวตัณหาทั้ง วิภวตัณหา แต่จะอธิบายให้ทราบเพียงว่า สถานที่อยู่แห่งสังขธรรมทั้งสี่นี้คืออะไร อยู่ที่ไหน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่ากาลสถานที่อื่นใด

ทุกข์อยู่ที่ใจเป็นสำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นจากสมุทัยเป็นผู้ผลิตขึ้นมา นิโรธดับทุกข์จะดับที่ไหน ทุกข์เกิดขึ้นที่ไหนนิโรธก็ดับที่นั่น แล้วสาเหตุที่จะทำให้นิโรธดับทุกข์ได้มาจากไหน ก็มาจากมรรค มรรคได้แก่อะไร ได้แก่ มชฺฌิมา ปฏฺฐิปา ทถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุกรณิ ญฺญาณกรณิ อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. เสยฺยถิทํ คืออะไรที่นี้ละ มรรคคือเช่นไร สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป ขึ้นเรื่องปัญญาก่อนอื่นเลย เพราะปัญญาเป็นผู้ฉลาด เป็นความฉลาด

เหมือนในโรงงานต้องหาผู้ฉลาดเป็นหัวหน้างาน จะเอาคนโง่ไปเป็นหัวหน้างาน จะทำงานให้แหลกเหลวไปหมดไม่มีใครที่จะเชื่อถือและทำตาม เพราะหัวหน้างานโง่กว่าลูกงาน เพราะฉะนั้นหัวหน้างานใดก็ตามจึงต้องหาคนฉลาด นี้ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป แสดงถึงเรื่องความเฉลียวฉลาดรอบตัวของมรรค ขึ้นเหมือนกับดังที่กล่าวไปแล้วว่า สัมมากัมมันตะเรื่อย ๆ ไปนี้เรียกว่ามรรค มีอยู่ในสถานที่ใด

มรรคนี้ก็เป็นเจตสิกธรรมออกมาจากเจตสิกธรรมอันหนึ่ง เช่นเดียวกับสมุทัย สมุทัยก็

เกิดขึ้นจากสัญญา สังขาร วิญญาณนี้แหละไม่เกิดขึ้นจากอะไร เมื่อเป็นไปฝ่ายทำกิเลสให้เกิดขึ้นท่านเรียกว่าสมุทัย เป็นไปฝ่ายที่จะระงับดับกิเลสลงไปท่านเรียกว่ามรรค คือสติปัญญา ความคิดความปรุงขึ้นมาด้วยอุบายแยบคาย เกิดกาลใดก็ตามเรียกว่าปัญญา ความระลึกงู้ตัว อยู่เสมอท่านเรียกสติ นี่คือมรรค สตินี้เป็นมรรค เกิดขึ้นจากใจดวงเดียวกัน เช่นเดียวกับ กิเลสมันเกิดขึ้นมาจากใจแต่มันบังคับใจ กดขี่บังคับใจให้ได้รับความเดือดร้อน แล้วกดถ่วงจิตใจให้จมอยู่นั้นตลอดเวลาหาทางพ้นตัวไม่ได้

เพราะฉะนั้นมรรคจึงเป็นเครื่องชำระล้างสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ให้ใจได้ติดตัวขึ้นมาเป็นอิสระ เพราะอำนาจแห่งมรรคเป็นผู้ชำระขัดเกลา หรือเป็นผู้ปราบปรามชำระล้างสิ่งที่สกปรกทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ แล้วนิโรธคือความดับทุกข์ก็ดับไปโดยลำดับลาดา ตามกำลังของมรรคที่ชำระได้มากน้อย เมื่อถึงที่ที่ควรจะดับได้อย่างเต็มที่เพราะอำนาจของมรรคมีกำลังเต็มที่แล้วก็ดับในขณะเดียวกัน เช่น พระอรหันต์มรรคท่านดับกิเลสอาสวะทั้งหมดที่รวมตัวอยู่ในอวิชชาเพียงอันเดียวเท่านั้น ในขณะเดียวกัน ท่านเรียกว่านิโรธคือความดับทุกข์ เป็นกิริยาอันหนึ่งเท่านั้น มรรคเมื่อทำหน้าที่ดับกิเลสหมดไปโดยสิ้นเชิงแล้วก็หมดหน้าที่ของตน นิโรธคือความดับทุกข์ซึ่งสืบเนื่องไปจากมรรคเป็นเหตุ ดับลงไปอย่างเต็มที่ไม่มีสิ่งใดที่จะดับอีกแล้ว กิริยาแห่งความดับทุกข์ก็สิ้นไปในขณะนั้น

ท่านจึงแสดงไว้ว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ เพื่อให้แจ่มออกมาชัด ๆ ทั้ง ๆ ที่เราทุกคนก็ทราบว่า ทุกข์เกิดขึ้นแก่ในตัวของคุณแต่ละคน ไม่ใช่คนตายทำไมจะไม่รู้ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าทุกข์พึงกำหนดรู้นั้น ก็เพราะว่าทุกข์มีอยู่กับทุกคน แต่ไม่มีใครสนใจที่จะกำหนดรู้เพื่อแก้เพื่อถอดเพื่อถอนสาเหตุว่าเป็นมาอย่างไร ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้เป็นบพเป็นบาท เป็นกฎเป็นเกณฑ์อันถูกต้องแก่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายว่า ทุกข์พึงกำหนดรู้ สมุทัยพึงละ นั้นท่านบอกว่าละ

ละสมุทัยนี้จะละอย่างไร นี่ท่านพูดย่อ ๆ ท่านตรัสไว้ย่อ ๆ กินความกว้างขวางมากทีเดียว พึงละก็ต้องละด้วยความเพียร มีสติปัญญาเป็นเครื่องมืออันสำคัญ เอ้า จะหนักแน่นขนาดไหนเป็นตายก็ฟาดฟันนั้นแหลกกันลงไป นี่เรียกว่าทำการละสมุทัยทำอย่างนี้ หรือทำการปราบสมุทัยอันเป็นตัวกิเลสทุกประเภทนั้นให้สูญชากออกไปจากจิตใจ หรือสิ้นชากลงไปจากใจไม่มีเหลือ เพราะอำนาจของมรรคคือการปฏิบัติมีสมาธิปฏิบัติเป็นต้น นิโรธคือความดับทุกข์ก็ดับไปเอง

ไม่ใช่ธรรมเหล่านี้จะทำงานไปคนละเวลา เวลา ท่านแยกชื่อออกมาอย่างนี้เหมือนกับธรรมทั้งสี่นี้อยู่ต่างทิศต่างแดน อยู่คนละทวีป ความจริงอยู่ในจุดเดียวกันนั้นแล ทุกข์ที่เกิดขึ้น

ก็เกิดขึ้นที่ใจ ความรู้ว่าทุกข์เกิดขึ้นก็รู้ในขณะเดียวกันกับทุกข์ที่เกิดขึ้น แล้วการค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้นแห่งทุกข์นี้ว่าเกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นเหตุ มีอะไรกระทบกระเทือนจิตใจ ใจจึงได้รับความทุกข์ขึ้นมา

คำว่าความกระทบกระเทือนนั้น หมายถึงอารมณ์ของตนที่ไปสำคัญมั่นหมาย เช่นมีผู้หนึ่งผู้ใดมาตฉินินทา แม้เขาตฉินินทามาเป็นเวลาหลายเดือนหลายปีแล้วก็ตาม เวลาจิตไม่ได้เสกสรรปั้นยอ ไม่ได้สำคัญมั่นหมายก็เหมือนกับไม่มี พอได้ยินในขณะนั้นมีผู้ใดผู้หนึ่งมาเล่าให้ฟัง แล้วเรื่องจะล่องไปก็ปีก็เดือนแล้วไม่สำคัญ สำคัญที่จิตปรุงขึ้นสำคัญว่าเขาว่าให้เราอย่างนั้น ๆ เกิดความโกรธความเคียดแค้นขึ้นมา นี่คือสมุทัย เมื่อเกิดความไม่พอใจขึ้นมาแล้วทุกข์จะไม่เกิดได้อย่างไร

ความโกรธนั้นแลทำให้เกิดทุกข์ ความเคียดแค้นนั้นแลทำให้เกิดทุกข์ เพราะความสำคัญว่าเขาว่าให้ตัวอย่างนั้น ๆ ไม่พอใจ นี่คือตัวสมุทัย ความทุกข์จึงปรากฏขึ้นอย่างนี้ แล้วจะดับด้วยวิธีใดนี้เป็นเรื่องของมรรคคือสติปัญญาพิจารณาแก้ไขเรื่องสังขารเป็นสิ่งหลอกลวง แต่ก่อนที่เขายังไม่ได้พูดให้ฟัง ทั้ง ๆ ที่เขานินทาก็นินทาไปแล้ว หรือเขาสรรเสริญเยินยอก็สรรเสริญเยินยอไปแล้ว เราก็ดีใจปลื้มอกปลื้มใจ ก็เป็นเรื่องของสมุทัยประเภทหนึ่ง แต่นี้แยกออกมาพูดเพียงส่วนไม่ดีเฉย ๆ ความจริงก็พึงทราบในส่วนที่เรารักเราชอบนั้นมันก็เป็นสมุทัยเหมือนกัน

อย่างกามตัณหาท่านว่า เราใครเราชอบในอิฏฐารมณ์ ไม่ชอบในอนิฏฐารมณ์มันก็เป็นเรื่องของสมุทัยด้วยกันทั้งสองอย่าง แล้วสิ่งเหล่านี้ก็ออกจากลมปากของเขาแล้วผ่านไปแล้วตั้งแต่เมื่อไร เราก็ไม่เห็นว่าจะอะไรแต่ก่อน พอมีคนมาเล่าให้ฟังความสำคัญมั่นหมาย เกิดคิดเกิดปรุงขึ้นสำคัญขึ้นในเวลานั้นก็เกิดทุกข์ในเวลานั้น เกิดกิเลสขึ้นแล้วก็เกิดทุกข์ขึ้นมา กิเลสคือความไม่พอใจความเคียดความแค้นเกิดขึ้นมา

เราค้นคว้าดูเรื่องของสังขารที่มันคิดมันปรุงหลอกเจ้าของ ตั้งแต่ก่อนไม่ได้ยินไม่เห็นมันเป็นอะไร สังขารมีแต่เรื่องหลอก สัญญาความหมายต่าง ๆ มีตั้งแต่เรื่องหลอกลวงทั้งนั้น สติปัญญาตามต้อนสิ่งเหล่านี้ให้หัดตัวเข้ามา หรือให้หมอบราบเข้ามาจากเหตุการณ์เหล่านั้น แล้วก็เรียกว่าเป็นการระงับดับกิเลส

เมื่อดับกิเลสคือความสำคัญมั่นหมายว่าเขาว่าให้ตัวอย่างนั้น ๆ เขายกย่องสรรเสริญหรือเขานินทาดนอย่างนั้น ๆ มันก็ระงับลง เพราะสังขารนี้ตัวไปปรุง สัญญาของตัวไปหมายต่างหากนี้ เมื่อสติปัญญาทันเหตุการณ์เหล่านี้แล้ว สังขาร สัญญาเหล่านี้ก็ดับตัวลงไป ทุกข์ก็ไม่มีขึ้นมาอีก เพราะสัญญา สังขารนั้นมันเป็นตัวกิเลสและดับไปด้วยอำนาจของสติปัญญาตาม

ต่อกัน มันก็ดับลงไป นิโรธก็ปรากฏขึ้นมาในขณะนั้น อยู่ในฉากเดียวกัน ไม่ได้อยู่นอกเหนือไปจากนี้เลย

อย่าคิดให้กว้างขวางมากมาย อย่าไปเพียวหอบแบกแผ่นดินทั้งแผ่น โลกธาตุทั้งโลกธาตุ ให้มันหนักเปล่า ๆ แบกมรรคผลนิพพานว่าอยู่ที่โน้นที่นี้ให้หนักไปหมด กิเลสอยู่ในหัวใจไม่คิดไม่อ่านไม่คลี่คลายออกมาให้เห็น มันก็จะเผาผลาญจิตใจอยู่นั้นตลอดเวลาหาทางจับสั่นไม่ได้ นี่ละเรื่องของทุกข์ทั้งหลายมันทุกข์อยู่ที่ใจ เพราะสมุทัยเป็นเหมือนเส้นบรรทัดติดเป็นเส้นเป็นสายยาวเหยียดอยู่ตลอดเวลา เราไม่ได้ตัดเส้นบรรทัด เราไม่ได้ตัดเส้นอันเป็นเชื้อที่จะให้เกิดทุกข์นี้ออกจากใจด้วยสติปัญญาประเภทใด และด้วยความเพียรประเภทใดเลย แล้วเราจะหาความดีความดีความสุขความเจริญ เพราะความบวชเป็นพระนี่มาจากไหน

เบื้องต้นก็ได้พูดแล้วว่า การบวช มีแต่เราบวชเฉย ๆ กิเลสไม่ได้บวชด้วย บวชมาแล้วจึงต้องต่อสู้กับกิเลส ฟาดฟันหันแหลกกัน ส่วนมากก็แพ้กิเลสกลับไป ส่วนที่ชนะกิเลสจนกระทั่งถึงขั้นเป็นอรหัตบุคคล เป็นผู้เลิศมีน้อยเต็มที อันนี้เราควรคิดให้มาก สมัยพุทธกาล ท่านบวชกับสมัยนี้เราบวชผิดกันอยู่มาก เหมือนกับว่าเป็นรูปลักษณะเป็นพิธีเท่านั้นในปัจจุบันนี้ นั่นท่านบวชจริงๆ บวชด้วยความเห็นโทษเห็นภัยในสิ่งที่เคยอยู่เคยสัมผัสสัมผัสกันมาในบ้านในเรือนในจิต เข้ามาผ่านทางตาทางหูทางจมูกทางลิ้นทางกายทางใจ และความเป็นอยู่ในครอบครัวเหี้ยมเรื้อนและสังคมต่าง ๆ ท่านได้เห็นมาอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนจนเกิดความเบื่อหน่ายแล้วคลายความยินดีทั้งหลายนั้นออกมาบวช

บวชก็บวชด้วยศรัทธาเพื่อทำจิตใจให้หลุดพ้นจากทุกข์ เครื่องกีดขวางทั้งหลายดังที่กล่าวมาที่ว่าเบื่อ ๆ หน่าย ๆ นั้น ให้ได้หลุดพ้นไปจากจิตใจ เพราะฉะนั้นการประกอบความเพียรของพระสงฆ์สาวกในครั้งพุทธกาล จึงผิดกันกับการประกอบความเพียรของพระในสมัยปัจจุบันของชาวพุทธเราในสมัยปัจจุบันนี้มาก ผิดกันอยู่มาก การสอนอรรถสอนธรรมก็พระพุทธเจ้าทรงประทานเอง การประทานธรรมะด้วยพระองค์เองนั้น ชื่อว่าได้ทองทั้งแท่งร้อยเปอร์เซ็นต์ ๆ ออกมาเป็นของขวัญหรือเป็นสิริมงคลแก่บรรดาสาวก ไม่ผิดไม่พลาดไม่คลาดไม่เคลื่อนอะไรทั้งนั้น

เพราะธรรมพระองค์ทรงตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงรู้แล้วเห็นแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วประกาศธรรมแก่สาวกด้วยความรู้แล้วเห็นแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้ฟังจึงไม่จำเป็นต้องเลือกเฟ้นอันใดว่าถูกหรือผิด มีตั้งแต่เต็มเอา ๆ

หลังจากได้รับพระโอวาทจากพระพุทธเจ้าทรงอบรมแล้ว ก็ไปประกอบความพากเพียรด้วยความพอกพองใจ ศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส วิริยะความพากเพียรเต็มเม็ดเต็มหน่วย



ความเพียรทุกประโยคเต็มไปด้วยอรรถด้วยธรรม เต็มไปด้วยความพอใจ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นเกลียวเดียวกันเข้าไปเลย เมื่อเป็นเช่นนั้นผลจะไม่อยู่ในเงื้อมมือได้ยังไง ปรากฏว่าองค์นั้นสำเร็จมรรคผลนิพพานอยู่ในเขาลูกนั้น องค์นั้นสำเร็จอยู่ในทางจงกรม องค์นั้นสำเร็จอยู่ในท่าสมาธิ องค์นั้นสำเร็จอยู่ในทำยืน องค์นั้นสำเร็จอยู่ในทำนอน และสำเร็จอยู่ในเขาลูกนั้นปานนั้นเป็นต้น

นี่ผลที่ท่านได้รับเพราะความทำจริง ธรรมก็เป็นของจริง ผู้เทศน์ก็เทศน์ด้วยความจริง เต็มเม็ดเต็มหน่วย คือพระศาสดาเป็นผู้ประทานพระโอวาทเองไม่มีที่สงสัย ผู้รับฟังก็เป็นผู้เห็นภัยในวิภวสงสารมาแล้วอย่างเต็มหัวใจ แล้วเป็นภพขณะพร้อมมูลเต็มที่แล้ว ควรแก่ธรรมะอย่างยิ่งแล้ว เมื่อประสิทธิ์ประสาทธรรมะให้ก็รับได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย นอกจากนั้นนำไปประพฤติปฏิบัติ ส่วนใดที่ยังบกพร่องต้องการอยู่ยังไม่สำเร็จตามความมุ่งหมาย พยายามทำเต็มตามความสามารถ ผลสุดท้ายก็กอบโกยเอามรรคผลนิพพานเต็มหัวใจ ๆ กลายเป็นสรณะของพวกเราขึ้นมาว่า สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ นั่นครั้งพุทธกาลท่านบวชอย่างนั้น

และธรรมในครั้งนั้นกับครั้งนี้อย่าเข้าใจว่าปลอม ก็เลศครั้งนั้นกับครั้งนี้ก็อย่าเข้าใจว่าเป็นคนละประเภท ก็เลศครั้งนั้นก็คือกิเลศครั้งนี้แน่นอน เหมือน ๆ กัน ธรรมครั้งนั้นกับธรรมครั้งนี้ก็เหมือนกัน เป็นแต่ว่าอุบายวิธีการสอนของผู้ที่นำมาสอนนั้นผิดแผกแปลกต่างกันอยู่บ้างเป็นธรรมดา อันนี้เรายอมรับ แต่สำคัญศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส เสาะแสวงหาครูหาอาจารย์ผู้ท่านประพฤติปฏิบัติจริงจังในอรรถในธรรม และเป็นผู้รู้ได้ผ่านพ้นไปเช่นเดียวกับพระสาวกทั้งหลาย นั่นแลเป็นที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ที่ท่านจะแนะนำสั่งสอนเราให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่มีข้อข้องใจสงสัย

ผู้รับอรรถรับธรรมก็รับได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่ต้องเลือกต้องเฟ้น เพราะเป็นธรรมที่จริงแท้สุดส่วนออกมาจากหัวใจของท่าน แล้วมรรคผลจะไปที่ไหนเมื่อเราก็อพร้อมแล้วอย่างนั้นหาเสาะแสวงหาครูหาอาจารย์ก็เหมาะแล้ว เป็นครูชั้นเอก ถ้าวางได้ถึงขั้นบริสุทธิพุทธโธแล้วเอกด้วยกันทั้งนั้นไม่เป็นสอง เราตั้งใจประพฤติปฏิบัติด้วยศรัทธาความพากเพียรของเราเต็มเม็ดเต็มหน่วย ผลจะพึงได้รับนอกเหนือไปจากที่พระสาวกทั้งหลายได้รับนั้นเป็นไม่มี ต้องเป็นไปในรอยเดียวกัน นี่ละครั้งพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันมีแตกต่างกันก็ดังที่กล่าวมาแล้วนี้

ที่นี้แยกมาพูดถึงเรื่องการบวช ในสมัยปัจจุบันนี้รู้สึกว่าจะบวชกันเป็นพิธี การบวชท่านบวชก็เพื่อตัดกาม กามคือความใคร่ทั้งหลายออกหมด เริ่มเปื้อนมาตั้งแต่เป็นฆราวาสแล้วก็มี มาเปื้อนมาที่หลังก็มี ไม่ได้ตั้งใจจะบวชจริงจังนักก็มี แต่เมื่อได้ฟังอรรถฟังธรรมเพราะอุปนิสัยซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจแล้วเป็นเครื่องยอมรับ เป็นสิ่งที่ยอมรับ แล้วประพฤติปฏิบัติ

ตามจนได้สำเร็จมรรคผลนิพพานก็มีอยู่ไม่น้อย

สรุปความแล้วท่านบวชในครั้งนั้นท่านบวชเพื่อจะละ หรือบวชด้วยความเบื่อหน่ายจริง ๆ ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจริง ๆ กับสมัยปัจจุบันนี้กลายเป็นเรื่องบวชพอเป็นพิธีไปเสียละมาก แล้วเลยเหมือนกับว่าบวชมาสั่งสมกิเลส บวชมาสั่งสมกาม กามแปลว่าความใคร่ มันใคร่ยังงัยบ้างเราพิจารณาซิ ไม่ใช่ว่ากามอย่างประเภทประเพณีของหญิงของชายนั้นโดยถ่ายเดียว คำว่ากามนั้น ทั่ววัตถุทั้งบุคคลเป็นความใคร่ได้ทั้งนั้น

เช่น เงินทองข้าวของสมบัติต่าง ๆ ยศถาบรรดาศักดิ์นี่เป็นเหตุให้เกิดความรักความใคร่ได้ทั้งนั้น สมณศักดิ์ตั้งเป็นนั่นตั้งเป็นนี่แล้วอยากเป็นนั่นแล้วอยากเป็นนี่ อยากจนจะเป็นบ้าไปก็มี แล้วพระเป็นไปอย่างนั้นเป็นพระที่บวชเพื่อความพ้นทุกข์ที่ไหน นอกจากบวชเพื่อความสั่งสมกิเลสให้โลกเขาทุเรศสงสาร หรือทุเรศทุรังจนปลงใจไม่ตก ให้เกิดความอดทนระอาใจ เบื่อหน่ายต่อพระประเภทนั้น ประเภทที่บวชเพื่อกาม ๆ เท่านั้นเป็นประโยชน์อะไร เอาพิจารณาให้ดี เราไม่ได้อุตรีเป็นความจริงอย่างนี้ตามหลักธรรมชาติที่เห็นกันอยู่รู้กันอยู่

ถ้าหากบวชแบบพระพุทธเจ้าแบบสาวกแล้ว ธรรมะอันยอดเยี่ยมที่จะเป็นเครื่องประดับ เป็นสิริมงคลในจิตใจนั้น จะหนีพ้นจากปฏิบัติไปได้หรือ ปฏิบัติคือการปฏิบัติเป็นของสำคัญมากที่สุดทีเดียว พวกเราทั้งหลายให้ฟังให้ถึงใจ เราบวชมาแก้กิเลส ความใคร่ทุกประเภทเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น ให้เห็นว่าเป็นภัยต่อจิตใจเสมอแล้วต่อสู้กันแก้ไขกัน คำว่าพระนี่ก็เต็มภูมิแล้วแหละ พระก็แปลว่าประเสริฐ แต่อย่าให้ประเสริฐแต่ชื่อเหมือนอย่างชื่อนายประเสริฐที่อยู่ในเรือนจำ ติดคุกติดตะรางอยู่ในเรือนจำนั้น ให้มันประเสริฐทั้งคุณภาพที่มีอยู่ในใจเราด้วยจึงเป็นที่เหมาะสม ขออธิบายเพียงแค่นี้ก่อน

### พูดท้ายเทศน์

ความเป็นอยู่ของพระครั้งพุทธกาลก็หมายถึงปัจจัย ๔ นั้นเองเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโลกทั่ว ๆ ไป สมัยนั้นวัตถุก็ไม่เจริญเหมือนอย่างสมัยปัจจุบันนี้ แต่จิตใจคนเจริญ สถานที่อยู่ก็กว้างขวางแต่ก่อนสะดวกสบาย แต่กลับตรงกันข้ามมาในสมัยปัจจุบันนี้ สถานที่อยู่ที่เที่ยวที่วิเวกของพระเรารู้สึกว่านับวันคับแคบเข้ามาทุกวัน แต่เสนาสนะที่อยู่สำหรับพระเรานั้นรู้สึกหุรหุรามาก แม้แต่วัดเรานี้ก็ยังหุรหุราอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน ทั้ง ๆ ที่เข้ฆังฆวดกวดขัน เพราะเล็งเห็นเรื่องของพุทธกาลอยู่แล้วก็ยังต้องหุรหุราจนได้ มันก็มาเองนั่นแหละเรื่องมัน นี้ถ้าหากว่าเราอนุญาตให้เขาสร้างกุฏิ สถานที่อยู่ของพระตลอดถึงในครัวฝ่ายโยมมารดานี้ด้วยแล้ว วัดนี้จะหุรหุราที่สุด กุฏิหลังละเป็นแสน ๆ ก็มี จะมีแน่ ๆ อย่าว่าหลังเป็นหมื่น ๆ เลยหลังเป็นแสน ๆ ก็มี โบสถ์ก็ไม่ทราบว่สักกี่ล้านถ้าเราจะให้เป็นไปตามความต้องการของศรัทธาทั้ง

หลาย

เราพยายามทุกวิถีทางที่จะให้เป็นไปเพื่อความเหมาะสมเกี่ยวกับธรรมะ แม้เช่นนั้นก็ยังรู้สึกว่ารูหฺรหฺร ป็นเกลียวกับธรรม ป็นเกลียวกับครั้งพุทธกาลอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน นั่นท่านอยู่ด้วยความผาสุกทางด้านจิตใจจริง ๆ ท่านไม่หวังความผาสุกจากสถานที่อยู่อาศัยปัจจัยต่าง ๆ มากไปกว่าความพอยังชีวิตให้เป็นไป แต่ความมุ่งมั่นในธรรมนั้นล้นหัวใจ นี่มันกลับตรงกันข้ามตรงนี้กับสมัยปัจจุบัน ความหวังธรรมล้นหัวใจมีที่ไหน แต่ความหวังเรื่องปัจจัยทั้ง ๔ นี้ล้นหัวใจอาจมีได้ เราเพียงพูดว่าอาจ เรียกว่าถ่อม ๆ เอาไว้ กต ๆ เอาไว้ อยู่ในที่ชุมนุมชนมากเท่าไรก็ทัดเทียมกันกับชุมนุมชน หรือเหนือกว่าโลกเขาเสียอีก จตุปัจจัยไทยทานที่เป็นมานั้นก็เหมือนกัน จนจะหาที่เก็บไม่ได้มันเต็มห้องกุฏิ แต่ธรรมในใจนั้นแห้งผาก นี่ที่มันน่าสลดสังเวช

เพราะฉะนั้นวัดเราที่เป็นอยู่ที่นี่ ท่านทั้งหลายที่ยังไม่เคยได้ดำเนินมาก่อน ยังไม่เคยเห็นสมัยที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์ท่านพาดำเนินเช่นพ่อแม่ครูจารย์มั่นเป็นต้น เรามาเห็นอย่างวัดป่าบ้านตาดนี้ถ้าจะว่าขัดข้องบ้างในบางอย่าง แต่สำหรับความรู้สึกของผมละมันเหลือเฟือ ทุกสิ่งทุกอย่างปรนปรือมาก นี่ก็เนื่องจากศรัทธาญาติโยมเขาโดยเราไม่ได้บังคับ หากมาเองเป็นเองอะไรก็รูหฺรหฺร เราก็วิตกวิจารณ์เหมือนกัน

การปฏิบัติธรรมก็ดังที่เคยได้อธิบายให้ฟังแล้วซ้ำ ๆ ซาก ๆ แต่ก่อนเป็นไปด้วยความเขียม ๆ ทั้งนี้ วัตถุไม่เจริญแต่ธรรมเจริญ สถานที่อยู่ที่พอได้อาศัยบังแดดบังฝน แต่ทางจกรรมนั้นเกลี้ยงจนเป็นโสกเป็นเหวไปเพราะเดินจกรรมมาก อาหารปัจจัยพอเป็นไปเท่านั้นพอบ้างไม่พอบ้าง แต่ทางอาหารของใจคือธรรมเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ สติกับปัญญารักษาคิดใจรอบด้านไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด เพราะฉะนั้นจิตของผู้มุ่งธรรมมุ่งธรรม จึงไม่ได้คิดไปเกี่ยวกับเรื่องวัตถุให้เสียเวล่ำเวลามากยิ่งกว่าการระมัดระวังภายในจิตใจ สมกับว่ารักษาดนหรือบำรุงจิตใจของตนให้มีความเจริญก้าวหน้าเพื่อมรรคผลนิพพานเป็นลำดับขึ้นไปจนถึงขั้นสูงสุด นี่เป็นสิ่งที่น่าพิจารณาอยู่มาก

สมบัติเงินทองในวัดหนึ่ง ๆ มีจำนวนมาก ในครั้งพุทธกาลไม่มี แต่สมัยทุกวันนี้เป็นที่ลิบล้อหรือร้อยล้านเราก็ไม่ทราบ นี่มันก็ผิดกันอย่างนี้จะว่ายังง ที่กัลปนาสงฆ์ ที่ธณีสงฆ์ ค่าเช่าตึกเช่าห้อง ที่ดินที่ดอนเขาเช่าทำไร่ทำนาทำเรือกทำสวน ที่ธณีสงฆ์ก็มีในครั้งพุทธกาล ที่กัลปนาอะไร ก็ไม่ออกหน้าออกตาจนเหยียบย่ำทำลายศาสนธรรม หรือเพศของพระหัวใจของพระเสียจนเหลือเกล็ดเกล็ดไปอย่างทุกวันนี้

เงินทองปัจจัยเหล่านี้ถ้าเป็นไปตามหลักพุทธกาลจริง ๆ แล้วมีไว้ทำไม ก็มีแต่ธรรมเท่า

นั่น สิ่งสมรรถไม่ได้มาสั่งสมสิ่งเหล่านี้ มีมากเพียงไรจะทำให้เป็นประโยชน์แก่โลกอะไรก็ตามไปซิ ปลูกโรงร่ำโรงเรียน สร้างสถานที่ชุมนุมชนให้ได้รับความสะดวกสบาย จะเป็นอะไรก็ตามแล้วแต่ เป็นสาธารณประโยชน์ โรงพยาบาล โรงร่ำโรงเรียนสร้างมันไป หมดก็หมด

พระณรมีผู้ให้กินอยู่มี ผู้ให้ขับให้ฉันนี้ ถ้าสละตายจริง ๆ แล้วมันก็ไม่ตายยิ่งเหลือเพื่อ กลัวจะตายนั้นแหละกิเลสมันอ้วนแต่ธรรมถ้ามีตัวก็ผอม ผอมมากทีเดียว แต่ไม่ทราบว่าจะมีธรรมให้ผอมหรือไม่ก็มีไม่ทราบ นี่ก็น่าคิด ให้คิดไว้ทุก ๆ รูป ทุก ๆ นาม ทุก ๆ องค์ที่มาอยู่ในสถานที่นี้ เราไม่ได้พูดเพื่อการกระทบกระเทือนผู้หนึ่งผู้ใด แต่พูดตามหลักความจริงของศาสนาว่า ผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาเฉพาะอย่างยิ่งนักบวชคือพระเรา นี้ ปฏิบัติอย่างไรจึงตรงตามคำว่าศากยบุตรต่างหาก

ศากยบุตรเป็นผู้ชำระสะสางกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่ได้เป็นผู้มาสั่งสมกิเลส สั่งสมวัตถุต่าง ๆ มีสารพัดกระทั่งวิทยุโทรทัศน์เทวทัต ลายคงลายครามเต็มไปหมด มันก็เหมือนกับโลกเขาดี ๆ อยู่ดีกินดี นอนก็แล้วแต่อยากจะตื่นเมื่อไร ยิ่งกว่าหมู ตื่นขึ้นมาเมื่อไรก็ได้ยินเพราะมีผู้เอามาให้กิน เลยลิ่มเนื้อลิ่มตัวไปเสีย เอาดินเหนียวมาติดหัวแล้วก็ว่าตัวมีหงอน เอาผ้ากาสาหวดพัดมาพาดเข้าในตัวแล้วก็ไปเป็นพระยศใหญ่เสียแล้ว

ยศนั้นละคือตัวกิเลส พระจริง ๆ ไม่มียศ ยศอยู่ในใจ ยศศีล ยศธรรม ยศสมาธิ ยศปัญญา ยศวิมุตติ นั่นเป็นเรื่องของพระแท้ ให้คิดให้รอบคอบทุก ๆ องค์ เราพูดเพื่อเป็นการเตือนใจสำหรับผู้ที่มาอยู่กับเรา ให้ได้รู้วิธีปฏิบัติอย่าให้เป็นไปดังที่ว่านี้ ด้วยเหตุนี้วัดเราจึงไม่ให้มีอย่างที่ว่านี้ มีก็มีไว้สำหรับพระณรมีความจำเป็นเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปเท่านั้น ไม่มากกว่านั้น ถ้าหากว่าจำเป็นก็ยอมให้หมดไม่ได้สงวนเอาไว้ มีความจำเป็นแต่เราสงวนเอาไว้อย่างนี้เราไม่ให้มีในหัวใจ นอกจากไม่มีความจำเป็นก็ทิ้งเอาไว้อย่างนั้น ความจำเป็นอย่างอื่นมีที่ไหนช่วยไปเรื่อย ๆ ไม่ลดละความเมตตาสงสาร

พระไม่มีความเมตตา พระเสียสละไม่ได้ใครจะเสียสละได้ในโลกนี้ พระหาความเมตตาไม่ได้ พระใจจิตใจดำ ใครจะเป็นผู้มีใจสว่างกระจ่างแจ้งใจกว้างใจขวางนอกเหนือไปจากพระแล้ว เราถึงทำเต็มสติกำลังความสามารถของเราเท่าที่จะสงเคราะห์โลกได้แค่นั้นก็ทำอย่างนั้นเรื่อย ๆ ไป อะไรได้มานี้ไม่เคยคิดมาเพื่อเข้าตัวแม้สักสตางค์หนึ่ง ถ้าเป็นเงินก็สตางค์หนึ่ง เราไม่เคยคิดเข้ามาในหัวใจเลย นอกจากคิดผลประโยชน์สำหรับผู้จำเป็นที่ควรจะได้รับ การสงเคราะห์เท่านั้น

ต้องเปิดอยู่ตลอดเวลาจิตใจของนักปฏิบัติ อย่าให้มีสิ่งเหล่านี้ภายในจิตใจ จะเป็นสิ่งที่กีดขวางดวงใจหลอกล่อเราให้ตกหลุมตักบ่อตกนรกทั้งเป็นจนได้ พยายามแก้ไข ผู้ปฏิบัติอย่า

นอนใจ การพูดการจาอย่าให้มีความเพลิดเพลिनความคึกคะนองอันเป็นการลืมนื้อลืมตัวความประมาท ชัดกับเพศของพระเพศของผู้ปฏิบัติอย่างยิ่ง รัมัตระวังเสมอคำพูดคำจาที่แสดงออกต่อหมู่เพื่อน ในขณะที่มาเกี่ยวข้องกันด้วยทำงานก็ดี หรือฉันท้ำร้อนน้ำชาก็ดี ให้ต่างองค์ต่างรัมัตระวังรักษาใจของตัวเอง อันนี้เพียงมาเหยียวยธาตุนั้นเป็นกาลเป็นเวลาเท่านั้น แต่เรื่องกิเลสกับธรรมนั้นต้องหมุ่นกันอยู่เสมอ เราจะประสบพบเห็นสมบัติอันล้นค่า หรือเรียกว่ามหาสมบัติภายในใจ

สิ่งสำคัญก็คือเรื่องสังขารเรื่องสัญญา เราเป็นนักภาวนาต้องรู้เรื่องกลมาของทั้งสองอย่างนี้ที่เด่นกว่าเพื่อน ทางตากับรูปก็มีบ้างเป็นบางกาลบางเวลา หูกับเสียงก็มีบ้างบางกาลบางเวลา ไม่เสมอไปเหมือนสัญญากับสังขารที่คิดเกี่ยวข้องกับเรื่องของกิเลสต้นหาอาสวะมาผูกพันตนเอง อันนี้แสดงอยู่ตลอดเวลาทั้ง ๆ ที่เราเดินจงกรมมันก็วาดภาพกิเลสขึ้นมาจนได้ สัญญามันหมายเรื่องอดีตที่เคยเห็นเคยได้ยินอะไรทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เกี่ยวกับเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส มากลายเป็นธรรมารมณอยู่ภายในจิตใจ ด้วยอำนาจของสัญญากับสังขารเป็นตัวการสำคัญ มาปรุงมาแต่ง อยู่ในทางจงกรมก็สร้างกิเลสเพราะขันธลोक สร้างอยู่ทั้งวันทั้งคืน

พอตื่นขึ้นมาภาพของกิเลสขึ้นแล้ว แต่เราไม่ทราบว่าเป็นภาพของกิเลส หมายเรื่องอะไร สัญญาก็ดี สังขารคิดปรุงเรื่องอะไร ทุกขเวทนาความอัดอั้นตันใจ หรือความฟุ้งซ่านของใจก็ต้องเป็นขึ้นมาจนได้ เพราะขันธทั้งสองขันธนี้มันไปกว้านเอายาพิษเข้ามาเผาแล้วจิตใจจะไม่กำเรปได้อย่างไร เพราะถูกยาพิษที่ได้รับมาจากสัญญา สังขาร ปรุงแต่งหลอกลวงตนเองอยู่เสมอ

สังเกตดูก็รู้ นักปฏิบัติไม่รู้ได้ยังไง ต้องรู้ได้อย่างชัด ๆ ตัวสัญญา ตัวสังขารนี้สำคัญมากทีเดียว เป็นธรรมารมณครุ่นคิดอยู่นั้นตลอดเวลา

เอาให้จริงให้จังผู้ปฏิบัติ ผมอยากเห็น อยากทราบ อยากได้ยินผลแห่งการปฏิบัติของหมู่คณะที่มาอยู่ด้วย และได้อบรมสั่งสอนเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่เคยมีลึล้บในธรรมะบทใดแง่ใดทั้งสูงต่ำหยาบละเอียดจนสุดความสามารถของตัวเอง เปิดออกทุกแง่ทุกมุมทั้งภาคปฏิบัติและผลที่ได้รับเป็นอย่างไรบ้าง ไม่เคยปิดบังไว้เลย ธรรมะที่อธิบายให้หมู่เพื่อนทั้งหมดนี้มันเป็นโมฆธรรมไปหมดแล้วหรือ หมู่เพื่อนจึงไม่สามารถจะรับไปประพฤติปฏิบัติ พอให้ปรากฏผลขึ้นมาดังที่แสดงบ้าง นี่เป็นสิ่งที่น่าคิดเหมือนกัน

จิตใจของนักปฏิบัติต้องมีความเข้มแข็ง อย่าอ่อนแอปกเปียกใช้ไม่ได้ ชัดกับหลักธรรม แยกกับหลักธรรม เป็นข้าศึกต่อธรรม ความอ่อนแอในสิ่งที่ไม่ควรอ่อนแอ อันไหนก็ตาม

คำว่าความอ่อนแอไม่ดีขึ้นนั้น มันจะเป็นไปในทางป็นธรรมะเป็นข้าศึกกับธรรมะ เข้มแข็งไปทางนั้น ในขณะที่อ่อนแอต่อทางธรรมต้องเข้มแข็งกับสิ่งที่จะเป็นข้าศึกต่อธรรมจนได้นี่หลักสำคัญ

การปฏิบัติทางด้านจิตใจให้มีความจริงจังต่องานของตนเสมอ เรื่องท่านว่าสมาธิก็ดี ปัญญาที่ดี เรื่อยารอผัดเปลี่ยนเวล่ำเวลา ขณะไหนที่สมควรที่จะพิจารณาทางด้านปัญญา เอ้า พาดลงไป ปัญญา ก็เพื่อจะแก้อกิเลสอยู่ในหัวใจของเรา นี่ สมาธิ ก็เพื่อจะกดหัวกิเลสให้มันหมอบลงไปภายในจิตใจของเรา ไม่ใช่เรื่องอื่นใด เป็นเรื่องที่จะปราบกิเลสทั้งนั้น ปัญญาเป็นสำคัญมาก เราสังเกตดูเวลาเราตั้งใจพิจารณาสิ่งใด ถ้ามันเป็นสัญญาอารมณ์ไปมาก ๆ มันเกลไถล ออกนอกกลุ่มนอกทางไปเสีย ให้รีบเข้ามาทางสมาธิ กดหัวกิเลสความฟุ้งซ่านนั้นด้วยสมณะ

อารมณ์แห่งสมณะคือความสงบ นี่ก็เคยอธิบายแล้ว ธรรมบทใดเป็นที่ถูกกับจริตจิตใจของเรา เรานำธรรมบทนั้นมาเป็นสมณะเป็นเครื่องอยู่ของใจ บังคับจริงจังให้อยู่กับธรรมบทนั้นจริง ๆ เช่น กำหนดลมหายใจก็มีแต่ลมหายใจ โลกนี้เหมือนไม่มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องเลย ใจมันกระเพื่อมออกไป ใจมันผลึกมันตันออกไปคิดเรื่องโลกเรื่องสงสารเรื่องนั้นเรื่องนี้ เพราะกิเลสเป็นตัวสำคัญที่ผลึกใสออกมา ให้สังขารต้องคิดต้องปรุงอย่างนั้นต้องคิดอย่างนี้ สัญญาต้องหมายอย่างนั้นหมายอย่างนี้ มันมีแต่เรื่องของกิเลสซึ่งหาความสงบไม่ได้ยิ่งกว่าสิ่ง นั้น กิเลสเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจิตใจจึงต้องเป็นเหมือนลิง

เมื่อพิจารณาทางด้านปัญญาเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ จะแยกแยะดูอะไรไม่ได้เหตุได้ผล ดูทางอสุภะอสุภังปฏิกุสโสโครกก็ได้ผล พิจารณาเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา ก็ไม่ได้ผล เกลไถลไปเสีย แสดงว่าจิตนี้หิวโหยต่ออารมณ์อยู่มาก ให้ระงับจิตด้วยสมณะคือด้วยสมาธิ บังคับลงเอาจริงเอาจัง เมื่อจิตมีความสงบแล้วพิจารณาทางปัญญาอีก บังคับไปเหมือนกัน เมื่อพิจารณาได้ ถ้อยได้ความได้เหตุได้ผลแสดงว่าปัญญาทำหน้าที่ เพราะมีความอึดตัวพอสมควรจากความสงบคือสมาธิ นั้น

สังเกตตัวเองการพิจารณา การภาวนาไม่สังเกตไม่ได้นะ ต้องสังเกต เราจะคอยเอาแต่อุบายจากครูบาอาจารย์อย่างเดียว เราไม่คิดไม่ค้นขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่เราเลยก็หาความฉลาดไม่ได้ ขณะใดที่ควรจะใช้ปัญญาเป็นที่เหมาะสมกับอหยาตัยของเรา หรือขณะนั้นเป็นที่เหมาะสมแล้วพิจารณา จะพิจารณาแบบ อนิจจัง ทุกขัง อนตตตา ก็ตาม พิจารณาอสุภะอสุภัง การล้มหายตายจากการพลัดพรากอะไรก็แล้วแต่ ที่จะให้เกิดความสลตสังเวชซึ่งเป็นความจริงทั้งนั้น นอกจากจิตป็นเกลียวกับธรรมไม่ยอมรับความจริง

ร่างกายของเรามีอะไร เกิดมาก็ปีกี่เดือน มันเกิดมาจากไหนค้นให้เห็นเหตุเห็นผลชั ที่

ว่าเป็นเราเป็นท่านเป็นสัตว์เป็นบุคคล ที่จะมาเป็นรูปเป็นร่างเป็นสัตว์เป็นบุคคลนี้ รูปร่างนี้เอา มาจากไหน ค้นลงถึงธรรมชาติเดิมของมันคือธาตุเดิมของมัน ส่วนใหญ่ก็มีธาตุดิน ผมห ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น มองเห็นด้วยตาเนื้อของเราชัด ๆ นี้ นี่ก็เป็นธาตุดิน น้ำมีน้ำลายเป็นต้นก็เป็นธาตุน้ำ ธาตุลมมีลมหายใจเป็นต้นเรียกธาตุลม ธาตุไฟมีความร้อน ไฟธาตุที่ย่อยอาหารเป็นต้น

รวมส่วนใหญ่ของธาตุก็มีอยู่ ๔ ใจเข้ามาครองตัวอยู่นั้นมาจับจองเอาแล้วก็ปักหลักปัก เขตปักแดนเอา ตั้งสมมุติขึ้นมาเสกสรรขึ้นมาว่านี่เป็นสัตว์นี้เป็นบุคคล นี่เป็นเรานี้เป็นของเรา นี่เป็นแข่งเป็นขาคือเป็นเหตุเป็นตาเป็นอวัยวะของเรามันปรุงขึ้นมาอย่างนี้ โดยไม่มีใครบอก แม้แต่ สัตว์ก็เป็นเองเพราะเป็นหลักธรรมชาติ กิเลสเป็นหลักธรรมชาติอันหนึ่งซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ โดยไม่ต้องมีโรงรำโรงเรียนสอนกัน กิเลสก็เป็นกิเลสอยู่โดยตรงนั้นแหละ

ที่นี้ธาตุทั้งสี่ที่รวมตัวกันอยู่นี้ มีจิตเข้าครองตัวและจับจองเอาไว้ทุกแห่งทุกมุมทุกสิ่งทุกอย่าง บรรดาอวัยวะที่มีอยู่ในร่างอันนี้นั้นปรากฏตัวมากี่ปี ตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งถึงวันนี้ ๒๐ ปี ๓๐ ปี ๔๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี เราหลงกลวงของกิเลสว่าเป็นคนเป็นสัตว์เป็นเราเป็นท่านมาตั้ง แต่โน้นจนกระทั่งถึงบัดนี้ ทั้ง ๆ ที่นี่เป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟเท่านั้น ตามหลักธรรมชาติเดิม ของเขาคือความจริงแท้ แต่มาเสกสรรปั้นยอ ถูกกลวงจากกิเลสมานานเท่าไร

อ้าว สมมุติอันนี้สลายตัวลงไปแล้วไปอยู่ที่ไหน เราจะเรียกว่าสัตว์ว่าบุคคลได้อีกไหม ส่วนดินก็ลงไปเป็นดิน ส่วนน้ำก็ลงไปเป็นน้ำ ส่วนลมก็ลงไปเป็นลม ส่วนไฟก็ลงไปเป็นไฟตาม ธาตุเดิมของเขาแล้ว เราจะเรียกไฟเป็นสัตว์เป็นบุคคลได้อีกไหม ลม ดิน เหล่านี้เป็นสัตว์เป็น บุคคลได้อีกไหม เรียกไม่ได้เพราะมันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ที่นี้เวลาเข้ามาอยู่นี้ทำไมมาเรียก มันก็ เป็นธาตุเดิมนั้นแท้ ๆ เมื่อพิจารณาให้ถึงความจริงอย่างนี้จึงเรียกว่าปัญญา

มีใจเท่านั้นพาให้เคลื่อนไหวไปมาได้ คือธาตุแท้ ๆ มันก็เหมือนก้อนดินก้อนหนึ่งนั้นแหละอยู่นี้ สลายจากอันนี้ลงไปก็ลงไปสู่ดินตามเดิม แต่เรามาว่าเป็นเราเป็นของเราเสียตั้งแต่ วันเกิดมาจนกระทั่งปานนี้ ถูกกิเลสโกหกมาจนปานนี้ ยังจะถูกโกหกไปอีกตลอดจนกระทั่งวัน ตายในอัฐภาพนี้ ในก้อนธาตุก้อนนี้ ถ้าเราเรียนไม่จบ สติปัญญาไม่ทันกลมาฆาของกิเลสแล้ว จะต้องแบกคำว่าสัตว์ว่าบุคคลว่าเราว่าเขาไปจนกระทั่งวันตาย แม้อันนี้สลายตัวลงไปตามความ จริงของเขา แต่อุปาทานความยึดมั่นก็ไม่สลาย จะฝังอยู่ในจิตคอยเข้าสู่ปฏิสนธิวิญญาณใน อัฐภาพใดร่างใด ก็จะไปอุปาทานยึดมั่นถือมั่นแบกหามนั้นว่าเป็นเราอีกแหละไม่มีสิ้นสุด

นี่การพิจารณาทางด้านปัญญาพิจารณาอย่างนี้ให้เห็นตามความจริง ชั่ว ๆ ชาก ๆ เอา จนกระทั่งเข้าใจซึ่งถึงจิตแล้วไม่ต้องบอก เรื่องอุปาทานคือความยึดมั่นถือมั่นมันปล่อยเอง ไม่มี

ใครบังคับให้ปล่อยได้ นอกจากปัญญาเป็นผู้แทงทะลุแล้วปล่อยได้ ปล่อยเอง ๆ ทั้งนี้ เข้าใจตรงไหนปล่อย ๆ ท่านจึงสอนให้พิจารณาเพื่อให้เข้าใจ เข้าใจแล้วจะได้ปล่อย เพราะสิ่งเหล่านี้มันปลอม ปลอมจากความจริง เรามันปั่นเกลียวกับความจริง อยู่กับความปลอมทั้งวันทั้งคืน ยืนเดินนั่งนอนแต่เราไม่ทราบ จึงต้องพิจารณา

เอ้า ถ้าพูดถึงเรื่องปฏิกุศลโสโครกดูซิ มันก็มีแต่ขี้เต็มตัว ขี้ผม ขี้ขุ่น ขี้เล็บ ขี้ฟัน ขี้โคลนภายนอกก็เต็มไปด้วยขี้ เข้าไปภายในอีกก็ยิ่งเต็มไปหมด มีอะไรที่เป็นของสวยของงาม หนึ่งบาง ๆ ห่ออยู่นั้น บาง ๆ เท่านั้นสติปัญญาแทงไม่ทะลุเป็นไปไม่ได้หรอก ถ้าเราใช้สติปัญญาแทงจริง ๆ สติปัญญามีไว้เพื่ออะไรถ้าไม่มีไว้เพื่อแทงหาความจริงของสิ่งทั้งหลายมีชั้น ๕ นี้เป็นต้นเท่านั้น ปัญญาตมแกงกินไม่ได้ สำหรับใช้ขุดค้นที่มแทงลงไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ที่เจ้าจอมปลอมมันจับจองเอาไว้ ให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งแล้วจิตจะปล่อยตัวเอง ปล่อยมากปล่อยน้อย

อุปาทานซึ่งเป็นของหนักรวมกันแล้วยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูก เมื่อพิจารณาให้เห็นชัดเจนแล้วก็ปล่อยลงไปโดยลำดับ ๆ จิตก็ดีขึ้น ๆ จนกระทั่งดีขึ้นเป็นอิสระของตัวเอง นั่นเรียกว่าจิตที่บริสุทธิ์

เอาให้จริงให้จังให้มีหลักมีเกณฑ์การปฏิบัติ อย่าเหลวไหล เราอย่าไปคาดโน้นคาดนี้ว่าที่โน้นจะดีที่นี้จะดียิ่งกว่าจงดจลงไปในวงสังขารซึ่งอธิบายมาแล้วสักครู่นี้ นี่เป็นหลักใหญ่อยู่ที่ไหนต้องเอาหลักนี้เป็นหลักสมรภูมิเป็นสนามรบ กิเลสอยู่ตรงนี้แหละไม่อยู่ที่อื่น เอาให้เห็นชัดเจน พระพุทธเจ้าสอนไว้ไม่มีปัญหาอะไรเลย สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม ตรัสไว้ชอบทุกสิ่งแล้ว สอนไว้ชอบทุกสิ่งแล้ว นิยุยานิโก เป็นธรรมที่นำผู้ปฏิบัติให้หลุดพ้นจากทุกข์ไปโดยลำดับจนกระทั่งพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงได้โดยไม่ต้องสงสัย เราจะสงสัยที่ไหนอีก

กิเลสไม่มีใครมาประกาศสอนทำไมมันถึงได้เป็นครูของเรา พระพุทธเจ้าทรงอุทิศสำหรับสอนจนแทบล้มแทบตาย ทำไมธรรมพระพุทธเจ้าไม่มีฤทธิ์มีเดชเหนือกิเลสไปได้มันเป็นอย่างนี้ในวงปฏิบัติของเราควรจะไต่ธรรมเป็นเครื่องเหนือกิเลส ประหัตประหารกิเลสให้หลุดลอยออกไปจากใจ กิเลสมันไม่มีครูมีอาจารย์ เรามีครูมีอาจารย์เป็นผู้อบรมสั่งสอนมาด้วยดีแล้วทำไมต่อสู้กับกิเลสที่ไม่มีโรงร่ำโรงเรียนก็สู้เขาไม่ได้ แพ้เขาอย่างหลุดลุ่ยตลอดเวลาใช้ไม่ได้เลย

เบื้องต้นก็ต้องพืดตองเหวี่ยงกันบ้างเป็นธรรมดา เพราะกิเลสมันเคยเรื่องอำนาจมานานแล้ว เราจะให้มันอยู่ได้อ่านจก็ต้องเอากันเต็มเหนี่ยว เอาเป็นเอาตายเข้าว่าที่เดียว ถึงคราวจะสละก็สละลงไป สละเพื่อสาคคุณไม่เป็นไร ให้เห็นเหตุเห็นผลภายในจิตใจ ให้สว่างกระจ่างแจ้ง



ขึ้นภายในจิตใจแล้ว อ้อ ๆ อย่างนี้เหรออ ๆ นั่นคือรู้แต่เห็นแต่เป็นลำดับ ๆ ไป ถ้าประจักษ์ใจแล้วมันต้องอุทานจนได้แหละ หือ ขนาดนี้เหรออ รู้แล้วเหรออที่นี้เรื่อนั้นเรื่อนี้ เรื่อทุกขีในขันธทุกขีในจิตรู้แล้วเหรออ สมุทัยตัวยิตตัวสำคัญมันหมายคืออะไรมันก็รู้ในขณะเดียวกัน ไม่พันปัญญาไปได้ เอาให้จริงให้จัง

ครูบาอาจารย์ที่จะแนะนำธรรมทุกวันนี้นี้น้อยมากแล้วนะ จะไม่มีแหละ พระปฏิบัติมีเต็มบ้านเต็มเมืองแต่จะหาสาระสำคัญจริง ๆ นำมาอวดเพื่อนฝูงด้วยกันตามความจริงที่รู้ที่เห็นมานั้นมีจำนวนน้อยมาก เพราะเหตุไร ก็เพราะวัตถุเหยียบย่ำทำลายนั่นเองไม่ใช่อะไรนะ วัตถุตัวสำคัญเหยียบย่ำทำลายมาก วัตถุเจริญเท่าไรจิตใจยิ่งเสื่อมลงมาก ๆ ไม่ว่าทางโลกทางธรรมเป็นอย่างนั้นเดี๋ยวนี กระจดาชเขาเสกขึ้นมาเขาเป่าขึ้นมา สมมุติขึ้นมาเป็นเงินก็เผาหัวใจพระเราจนได้ ทั้ง ๆ ที่ก็รู้อยู่แล้วว่ากระจดาช เอาไปมวนบุหรี่สูบก็เหม็นเขียวจะตายไป ก็หลง

ของปลอมมันจับเร็วจิต เพราะจิตมันปลอมอยู่แล้ว เมื่อของปลอมมาผ่านมันก็ติดกันได้ง่าย ๆ เพราะยังไม่มีความจริง เมื่อปฏิบัติจิตให้ถึงความจริงเป็นขั้น ๆ ไปแล้ว ของจริงอันใดที่ผ่านเข้ามาจะยึดทันที ๆ ส่วนของปลอมสลัดพับ ๆ ออก จิตดวงเดี๋ยวนั้นแหละหากต่างกัน เบื้องต้นหนักบ้าง หนักก็ทหนัก แบกทุกขัเรายังแบกมาได้ตั้งกับตั้งกลับ ตั้งแต่อัตภาพนี้ก็ทุกขัขนาดไหน จิตมันก่อเรื่อก่อราวอยู่ตลอดเวลาจะไม่ทุกขัได้หรือมนุษย์เรา เพราะจิตเป็นผู้ก่อเรื่อ ในวงขันธนี้แหละมันเป็นเครื่องมือของกิเลสได้อย่างดี ๆ จึงได้แสดงออกมาอยู่ตลอดเวลา แสดงออกมามากน้อยก็เป็นการผลิตทุกขัขึ้นมาพร้อม ๆ กัน แล้วใครจะไม่แบกกองทุกขั เรายังไม่เห็นโทษในสิ่งเหล่านี้้อยู่แล้ว เราจะไปหาคุณธรรมที่ไหน

นี่ก็เทศน์เต็มเม็ดเต็มหน่วยทุกสิ่งทุกอย่างให้เพื่อนฝูงฟัง อยากให้เข้อกเข้ใจประพฤติปฏิบัติ เราไม่ยอกเห็นมีแต่ลมแต่แล้งหาตัวจริงไม่มี เเดินจงกรมก็เดินแบบลม ๆ แล้ง ๆ นั่งสมาธิภาวนาก็มีแต่ความโง่งวงสัปหงกงกัน ปรากฎอรรธธรรมขึ้นมาเพราะความเพียรในท่าต่าง ๆ ไม่ปรากฏนี้แล้วทำไง วันนีก็เป็นอย่างนี้ วันต่อไปก็เอานิสัยเก่ามาใช้ มันก็เป็นเรื่อ นิสัยเก่าอันเก่าั้นแหละ ไม่ได้ขงใหม่อะไรขึ้นมาแปลกจิตแปลกใจตัวเอง ก็ยั้งทำให้ท้อถอยลงทุกวัน ๆ

ถ้าเป็นคาถาอาคมที่ครูบาอาจารย์แนะนำสั่งสอนพ่นใส่หัวใจทุกวัน ๆ ก็เลยกลายเป็นน้ำท่าไปหมด ไม่ได้เป็นน้ำยาเลยเพราะกิเลสมันชนะ กิเลสมันครอบหัวใจแล้ว น้ำอรรธน้ำธรรมเข้าไม่ถึง เหมือนอย่างไฟมันรุนแรงน้ำไม่พอสูไม้ได้ เหลือแต่ถ้ำแต่ถ่านเท่านั้น เคยพูดแล้วเรื่อทุกขัที่เกิดเพราะอำนาจของกิเลสนี้ทุกขัมาก ทุกขัอย่างฝ้งจม ทุกขัทุกเพศทุกวัยทุกชาติขึ้นววรรณะไม่เลือกหน้า ก็คือกิเลสทำให้คนทุกขั ทำให้สัตว์ทุกขั อยู่บนหัวใจของคนทุกประเภทไม่

เลือกชาติชั้นวรรณะใด มันอยู่บนหัวใจดั่งขี้บังคับอยู่ตลอดเวลา ได้รับความทุกข์ทรมานเพราะกิเลสทำพิษ

นี่เราบวชเข้ามาเพื่อจะแก้พิษแก้ภัยอันนี้ด้วยความขยันหมั่นเพียร ทำไมเราจะไม่สามารถ แก้ไปได้มากน้อยเราก็เห็นคุณค่าแห่งความเพียรของเรา จิตเคยว่าวุ่นซุ่มมัวอยู่ตลอดเวลา แต่ได้มาเกิดความสุขขึ้นมาเพราะการภาวนา นี่เราก็เห็นคุณค่า ควรจะเขยิบขึ้นไปอีก โดยลำดับ สติปัญญาถ้านำมาใช้ก็เกิดปัญญา ผลิตให้เกิดก็เกิด ชอบคิดอ่านไตร่ตรองเรื่องนั้นเรื่องนี้ในธาตุในชั้นดี เดียวก็แยบขึ้นมาให้เป็นคติเตือนใจ เดียวแยบขึ้นมา ๆ ให้ได้คติอยู่เรื่อย ๆ นั่นเรียกว่าปัญญา เพราะการค้นคว้า หากไปเจอจนได้ เบื้องต้นก็ต้องใช้อย่างนั้นเสียก่อนปัญญาจึงจะเกิด

เมื่อปัญญาก็เห็นคุณค่าของตัวเอง เห็นผลของตัวที่คิดค้น ปัญญาก็มีความขยันหมั่นเพียรไปเอง จนกลายเป็นปัญญาอัตโนมัติไปได้ กิเลสเบาไป ๆ ความเพียรก็หนักขึ้นโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งในตัวของเรามีตั้งแต่ความเพียร ความจะเอาความจะสู้ทำเดียว ความซื่อเกียจซื่อคร้านหายหน้าไปหมดเพราะเป็นเรื่องของกิเลส เบาลงเท่าไรสติปัญญาศรัทธาความเพียรยิ่งหนักหนา กิเลสบาลงเท่าไรธรรมก็ยิ่งหนักข้อขึ้นไปทุกที ๆ เอาจนปราบได้อยู่ไม่มีอะไรเหลือ นั่นที่นี้ความทุกข์ที่เคยกดถ่วงอยู่ในหัวใจเพราะพิษของกิเลสมันสร้างขึ้นมาก็เห็นได้อย่างชัดเจนแล้วว่าเกลี้ยงไม่มีเหลือ

จิตจึงว่างไม่มีอะไรเข้ามาเหยียบย่ำทำลายเหมือนอย่างแต่ก่อน เพราะวางหมดแล้วด้วยปัญญา ปัญญาพิจารณารู้แจ้งเห็นจริงแล้ววางหมดปล่อยหมด แล้วก็ว่าง จิตว่างจากกิเลส ตัณหาอาสวะซึ่งเคยเป็นพิษเป็นภัยมาแต่ก่อน ความว่างเลยเป็นธรรมทั้งดวง ก็มีแต่เรื่องของชั้นที่เท่านั้นแหละที่มันดีอยู่ตามสภาพของมัน เหมือนหางจิ้งเหลนขาดตุ๊กตุ๊ก ๆ พอถึงกาลของมันที่จะสลายตัวไม่มีความหมายอะไร ตัวมันเองก็ไม่ทราบความหมาย

เช่น รูปมันก็ไม่ทราบความหมายว่าตัวเป็นรูป เวทนาที่มีอยู่ในชั้นนี้ก็ไม่ได้ทราบความหมายว่าตนเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณก็เหมือนกัน มันก็คิดก็ปรุงไปอย่างนั้น ปรุงไปพร้อมดับไปพร้อม ๆ ปรุงไปขณะไหนก็ดับ สัญญามันवादไปพับมันก็ดับไปพร้อม วิญญาณความรับทราบในสิ่งต่าง ๆ ก็ดับไปพร้อม ๆ เพราะไม่มีเจ้าตัวการผลักดันอยู่ภายใน

เจ้าตัวการนั้นคือกิเลสวิชชาอันเองมันหมด ชั้นนี้ก็เลยกลายเป็นเครื่องมือของธรรม แต่ก่อนเป็นเครื่องมือของกิเลสให้มันใช้เอาเสียจนแหลก พอความว่างเปล่าได้เกิดขึ้นแล้วภายในใจ ก็ได้อาศัยชั้นนั้นแหละทำประโยชน์ให้โลกต่อไป เช่นพระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนา พระสาวกสั่งสอนธรรมแก่พุทธบริษัทสัตว์โลกทั่ว ๆ ไป ก็อาศัยธาตุอาศัยชั้นนี้

เมื่อยังครองตัวอยู่ กลายเป็นเครื่องมือของธรรมไปแล้วชั้นนี้ เหล่านี้ เพราะกิเลสตายไปชั้นนี้ก็เป็นเครื่องมือของธรรม เมื่อชั้นนี้หมดความสามารถที่จะสู้ต่อกันไปได้ ชั้นนี้ก็สลายตัวลงไป ตามสภาพแห่ง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นความสมมุติก็ต้องเป็นไปตามสมมุติ ชั้นนี้ก็เป็นผู้ที่บริสุทธิ์แล้วมีปัญหาอะไร นั่นแหละท่านว่าหายห่วง นิพพานัน ปรมิ สุขิ หาทิไหน กิเลสวางจากหัวใจ แล้วก็อยู่แหละ ไปหานิพพานที่ไหนอีก

เราเป็นทุกข์ ทุกข์เพราะอะไร เราทุกข์เพราะกิเลสต่างหาก เมื่อกิเลสกองทุกข์มันดับไปแล้วจะไปหานิพพานที่ไหน ถ้าหลงละหาก ถ้ารู้แล้วไม่หา นิพพานัน ปรมิ สุขิ เป็นอนันตกาลตลอดกาลไปเลย นิพพานเที่ยงท่านว่า จิตถึงความอิมัตถ์เต็มที่แล้วปล่อยวางสมมุติโดยประการทั้งปวงแล้วนั้น ใครจะว่าอะไรต่อไปนั้นก็ไม่มีปัญหาแล้ว เพราะจิตดวงนั้นเป็นจิตที่หมดปัญหาโดยสิ้นเชิง จะมีปัญหาอะไรขึ้นมาอีกล่ะ จะเป็นจะอยู่จะตายก็หมดปัญหาอยู่แล้วโดยหลักธรรมชาติ ไม่ได้อยู่ในข่ายแห่งปัญหาเหมือนปัญหาโลกแตกนี้

เอาเท่านั้น